

Prethodno priopćenje

OBRAZOVANJE ODRASLIH U KONTEKSTU CJELOŽIVOTNOG UČENJA – POGLED IZNUTRA

Anita Zovko

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Hrvatska
anita.zovko@ffri.uniri.hr

Sažetak

Tijekom posljednjeg desetljeća obrazovna politika Europske unije, kroz brojne preporuke, priopćenja, odluke, strategije, akcijske planove i druge dokumente, naglasila je važnost razvoja obrazovanja odraslih u okviru koncepta cjeloživotnog učenja kao ključnog instrumenta za uspješno suočavanje s učestalim i brzim promjenama na nacionalnoj i europskoj razini. U radu se prikazuju rezultati istraživanja provedenog na Filozofskom fakultetu u Rijeci i to na uzorku od 75 studenata nastavničkog modula 1. godine diplomskog studija. Pitanja su esejističkog tipa, a iz odgovora studenata cilj je bio saznati imaju li određena znanja iz područja obrazovanja odraslih, kakav je po njihovom mišljenju status obrazovanja odraslih u Hrvatskoj te kakvu mu budućnost predviđaju. Rezultati istraživanja, između ostalog, upućuju na to da je u sve programe nastavničkih studija potrebno implementirati određene sadržaje iz područja obrazovanja odraslih kako bi se budući nastavnici i sami što bolje pripremili za budućnost koja je pred njima.

Ključne riječi: *cjeloživotno učenje; nastavnički studij; obrazovanje odraslih.*

Uvod

Život u 21. stoljeću značajno je olakšan zahvaljujući ubrzanom napretku i zavidnim dostignućima u brojnim znanstvenim područjima koja oblikuju svakodnevni život. Još je davne 1974. godine McClusky istaknuo kako „stalna promjena traži stalno učenje“. Danas, možda više nego ikad prije, ta je teza uočljiva u svim sferama čovjekova života. Kako bi se pojedinci uslijed brzih i dinamičnih digitalno-tehnoloških promjena, globalizacije, zelenih tranzicija, migracija, ratova i ostalih društveno-političkih kriza uspješno emancipirali i odgovorili na sve zahtjevnije izazove modernog društva, suvremena obrazovna paradigma „društva znanja“ teži ostvarenju koncepta cjeloživotnog učenja. Prema Europskoj komisiji (2001), cjeloživotno učenje odnosi se na „svaku aktivnost učenja tijekom cijelog života s ciljem unapređenja znanja, vještina i kompetencija u okviru osobnog, građanskog, društvenog ili profesionalnog djelovanja pojedinca“. Zakon o obrazovanju odraslih Republike Hrvatske (2021) pod konceptom cjeloživotnog učenja podrazumijeva „sve oblike učenja tijekom života čija je svrha stjecanje i unapređivanje kompetencija

za osobne, društvene i profesionalne potrebe te potrebe tržišta rada“. Premda su zakonodavni okviri obrazovanja odraslih u Republici Hrvatskoj novijeg datuma, cjeloživotno učenje i cjeloživotno obrazovanje počeli su se razvijati još 70-ih godina prošlog stoljeća. Filipović (1971) je promišljao o cjeloživotnom obrazovanju kao užem terminu u odnosu na cjeloživotno učenje, i zagovarao je stajalište da fraza „cjeloživotno se obrazovati“ znači ostati u vremenu, tj. da je cjeloživotno obrazovanje „čin ljudske egzistencije“. Dave (1975) je ponudio modernu definiciju cjeloživotnog učenja, smatrajući ga sveobuhvatnim konceptom koji uključuje formalno, neformalno i informalno učenje koje se proteže kroz čitav život pojedinca kako bi ostvario svoju najvišu potrebu, a to je potreba za samoostvarenjem.

U okviru Europskog prostora obrazovanja, cjeloživotno učenje smatra se praksom usmjerenom na učenje, suživot, bit i djelovanje. Odnosno, prema UNESCO-u (2020), obrazovni proces cjeloživotnog učenja nastoji pojedincima jamčiti „spособnost da uče kako biti, kako znati, kako činiti i kako živjeti zajedno“. Preporuka o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje, koju je donijelo Vijeće Europske unije na prijedlog Europske komisije, definira osam ključnih kompetencija potrebnih za osobno ispunjenje, zdrav i održiv način života, aktivno građanstvo, socijalnu uključenost i zapošljivost. Kompetencije koje propisuje Preporuke uključuju: pismenost, višejezičnost, matematičku kompetenciju i kompetenciju u prirodoslovlju i inženjerstvu, digitalnu kompetenciju, međuljudske vještine i sposobnost za cjeloživotno učenje, poduzetništvo, kulturnu svijest i izražavanje te aktivno građanstvo (Europska unija, 2018). Ove kompetencije nisu samo temeljne za profesionalni razvoj, već i za izgradnju održivih zajednica u kojima pojedinci aktivno doprinose društvenom napretku. Cjeloživotno učenje, stoga, nadilazi obrazovne okvire i osigurava prilagodbu izazovima suvremenog društva (Endres i sur., 2021). Cilj je ovog istraživačkog rada ispitati mišljenja i stavove studenata nastavničkih usmjerenja Filozofskog fakulteta u Rijeci o obrazovanju odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja te njihova predviđanja o budućnosti cjeloživotnog učenja u Republici Hrvatskoj.

Cjeloživotno učenje i profesionalni razvoj nastavnika: izazovi i perspektive

Premda se školski sustavi često percipiraju kao trome institucije koje se teško prilagođavaju vanjskim promjenama, izazovi unutar ovih institucija sve su kompleksniji i izazovniji. Postavljaju se pitanja; na koji način visokoškolske ustanove mogu pripremiti buduće nastavnike za rad u dinamičnom odgojno-obrazovnom sustavu kako bi uspješno odgovorili na suvremene izazove odgojno-obrazovnog sustava te kakva je njihova uloga u kontekstu poticanja cjeloživotnog učenja budućih nastavnika?

Na osposobljavanje nastavnika sve se više gleda iz perspektive cjeloživotnog učenja. Inicijalne ustanove za obrazovanje budućih nastavnika pružaju tek temeljne kompetencije za rad unutar odgojno-obrazovnog sustava, ali kontinuirani profesionalni razvoj nastavnika dugotrajan je proces koji započinje nakon stjecanja diplome (Žiljak i sur., 2023). On omogućuje nastavnicima da razvijaju svoju stručnost tijekom cijele karijere. Kako je Švraka (2022, str. 1) istaknula, „kontinuirano stručno usavršavanje nema alternativu“. Zapravo, vrlo je malo profesija koje su toliko podložne konstantnim raspravama i analizama kao što je to slučaj s nastavničkom profesijom. Razlog tome jest što kvalitetni odgojno-obrazovni sustavi zahtijevaju kvalitetne dionike, a to podrazumijeva nužnost cjeloživotnog učenja nastavnika. Oni trebaju prepoznati važnost kontinuiranog profesionalnog razvoja, primjenjivati ga u praksi te dati pozitivan uzor svojim učenicima. Cjeloživotno učenje ključno je jer omogućuje nastavnicima da ostanu u tijeku s najnovijim

informacijama iz svog područja, rade brže i učinkovitije, jačaju svoje samopouzdanje i ostvaruju svoj puni potencijal – time nastavnik gradi vlastitu profesionalnost, kako je opisao Hoyle (1975).

Ipak, različita istraživanja (Klapan i sur., 2008; Tot i Klapan, 2008; Klapan i sur. 2009; Cedon, 2018; Endres i sur., 2020; Matković i Jaklin, 2021) pokazala su da studenti budućih nastavničkih profesija ne prepoznaju u dovoljnoj mjeri važnost obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog obrazovanja. Razlozi za to mogu biti mnogi, ali valja istaknuti kako su dosad napravljeni značajni znanstveni pomaci i praktična unapređenja u prepoznatljivosti, pristupu, dostupnosti i kvaliteti obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja. Ipak, ono još uvijek nije dovoljno prihvaćeno među stanovnicima Republike Hrvatske. O tome nam govore i statistički podaci Eurostata prema kojim Hrvatska bilježi jednu od najnižih stopa sudjelovanja u programima obrazovanja odraslih u EU-u, posebice među niskokvalificiranim, starijim, ruralnim i dugotrajno nezaposlenim stanovništvom kojem je takav oblik obrazovanja i najpotrebniji. U 2020. godini samo 3,2 % odraslih osoba u Hrvatskoj sudjelovalo je u nekom obliku formalnog ili neformalnog obrazovanja u prethodnom mjesecu, što je znatno niže od prosjeka EU-a koji iznosi 9,2 % (Europska komisija, 2021). Ova niska razina sudjelovanja u cjeloživotnom učenju doprinosi zastarjelosti vještina, što se odražava na slabu participaciju na tržištu rada i nisku produktivnost. Prema indeksu ljudskog kapitala Svjetske banke za 2020. godinu, Hrvatska se nalazi na 31. mjestu od 174 zemlje, pri čemu taj indeks pokazuje da će dijete rođeno u Hrvatskoj nakon završenog obrazovanja doseći samo 71 % svoje maksimalne produktivnosti (Nacionalni plan razvoja sustava obrazovanja za razdoblje do 2027. godine). Zbog zabrinjavajućih podataka, u službenom listu Europske unije možemo pronaći Rezoluciju Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire 2021.–2030. (2021), u kojoj se prva dva strateška cilja odnose na ostvarivanje cjeloživotnog učenja i mobilnosti za sve, s ciljem poboljšanja kvalitete, pravednosti, uključenosti i uspjeha za sve uključene u obrazovanje i osposobljavanje.

Za potrebe ovog rada, posebna će se pažnja pridati trećem strateškom prioritetu ove Rezolucije koji se odnosi upravo na poboljšanje kompetencija i motivacije u nastavničkoj profesiji. Ovim se prioritetom utvrđuje da su „učitelji i nastavnici, voditelji osposobljavanja, odgojno-obrazovni djelatnici i pedagoško osoblje te ravnatelji odgojno-obrazovnih ustanova, na svim razinama, u središtu obrazovanja i osposobljavanja. Kako bi se poduprle inovacije, uključenost, kvaliteta i postignuća u obrazovanju i osposobljavanju, odgojno-obrazovni djelatnici moraju biti veoma kompetentni i motivirani, što zahtijeva niz mogućnosti za stručno učenje i potporu tijekom njihova radnog vijeka“ (Europska unija, 2021, str. 6). Ovaj strateški prioritet prepoznaje važnu ulogu odgojno-obrazovnih djelatnika te ih vidi kao glavne agense koji mogu potaknuti promjenu koju žele vidjeti u društvu. Kvalitetno visoko i cjeloživotno obrazovanje nastavnika preduvjet je uspješnog i održivog društva i važno je sredstvo za ostvarenje društvenih i gospodarskih promjena. Hrvatska prepoznaje obrazovanje odraslih kao ključnu komponentu za dugoročnu društvenu stabilnost i ekonomski napredak, te podupire koncept cjeloživotnog učenja koji omogućava svim pojedincima, bez obzira na njihovu dob, pristup obrazovanju, priznavanje različitih oblika učenja i stvaranje jednakih prilika za sve. Jasno je kako povećanje produktivnosti zahtijeva povećanje kvalitete ljudskog kapitala, a to je moguće ostvariti samo obrazovanjem i poticanjem uključivanja u cjeloživotno učenje. Stoga, važno je kontinuirano raditi na poboljšanju kvalitete nastavničkih studijskih programa koji bi trebali biti usmjereni k cjeloživotnom učenju, poboljšanju kompetencija i vještina studenata za digitalnu tranziciju, doprinosu zelenoj tranziciji i osnaživanju kompetencija održivog razvoja (Blaschke, 2021). Dubovicki, Jukić i Topolovčan (2022) smatraju kako sveučilišni profesori koji pripremaju studente za buduća nastavnička zanimanja

imaju veliku odgovornost u poticanju razvoja cjeloživotnog učenja. Autori se pitaju: „Jesmo li u sveučilišnoj nastavi usmjereni na nastavu koja odgaja i obrazuje za budućnost?“ (Dubovicki i sur., 2022, str. 156). U skladu s tim, autori upućuju na OECD-ov projekt „Budućnost obrazovanja i vještina 2030“ koji je okupio mnoge istaknute stručnjake iz područja obrazovanja koji naglašavaju potrebu za napuštanjem stava da obrazovni sustav djeluje kao samostalan entitet. Umjesto toga, smatraju da je važno promatrati znanje, stavove, vještine i vrijednosti potrebne mladima u budućnosti kao dio šireg ekosustava koji je usko povezan s društvenim, tehnološkim i ekonomskim promjenama.

Posljednji dostupni podaci TALIS istraživanja (2018) daju pozitivnu perspektivu u pogledu cjeloživotnog učenja nastavnika. Utvrđeno je kako je sudjelovanje u nekoj vrsti stručnog usavršavanja uobičajeno među učiteljima i ravnateljima u zemljama OECD-a koje sudjeluju u TALIS istraživanju. Podaci pokazuju da je više od 90 % učitelja i ravnatelja sudjelovalo u barem jednoj aktivnosti profesionalnog razvoja u godini prije istraživanja. Sudjelovanje na tečajevima i seminarima izvan škole predstavlja najpopularniji oblik stručnog usavršavanja, s više od 70 % nastavnika koji se uključuju u ovu vrstu obuke. Ipak, samo 44 % nastavnika sudjeluje u obuci koja se temelji na učenju od kolega i umrežavanju, unatoč tome što suradničko učenje ima najveći utjecaj, prema mišljenju nastavnika u TALIS istraživanju. Učitelji također ističu da im je profesionalni razvoj, koji uključuje suradnju i zajednički pristup poučavanju, među najvažnijim faktorima. Međutim, kad je u pitanju cjeloživotno učenje i usavršavanje hrvatskih nastavnika, nailazimo na drugačije podatke; tek 8 % nastavnika RH navodi da sudjeluje u suradničkom stručnom učenju barem jednom mjesečno (prosjeck OECD-a iznosi 21 %), a 2 % sudjeluje u timskoj nastavi s istom učestalošću (prosjeck OECD-a jest 28 %).

Metodologija istraživanja

Svrha i cilj istraživanja

Obrazovanje odraslih predstavlja dio koncepta cjeloživotnog učenja i kao takvo ima svoje mjesto i u visokoškolskoj nastavi. Da bi nastavnici uspješno odgovorili na izazove koji uključuju unapređenje njihovih znanja i vještina u akademskom i pedagoškom području, nužno je da budu spremni na kontinuirano učenje. Osim toga, učitelji imaju odgovornost poticati motivaciju svojih učenika za cjeloživotnim učenjem kako bi usvojili osam ključnih kompetencija važnih za održivu budućnost, što znači da učitelji ne samo da moraju održavati i unapređivati vlastite vještine, već i aktivno doprinosti učenju i rastu svojih učenika. Stoga, cilj ovog istraživanja bio je ispitati mišljenja i stavove studenata nastavničkih usmjerenja Filozofskog fakulteta u Rijeci o obrazovanju odraslih i analizirati njihova predviđanja o budućnosti cjeloživotnog učenja u RH, s obzirom na trenutne trendove i izazove u obrazovnom sustavu.

Istraživačka pitanja

Kako bi se adekvatno ostvarili postavljeni ciljevi istraživanja, postavljen je sljedeći niz pitanja:

Kako studenti definiraju obrazovanje odraslih? Kako studenti procjenjuju razvijenost obrazovanja odraslih u RH? Koje bi mjere, akcije i slično trebalo poduzeti u cilju unapređenja prepoznatljivosti i kvalitete obrazovanja odraslih u RH? Jesu li studenti na svom matičnom studiju na nekom od kolegija obrađivali sadržaje iz područja obrazovanja odraslih? Što studenti predviđaju o budućnosti obrazovanja odraslih?

Ispitanici

U ovom je istraživanju korištena neprobabilistička metoda namjernog uzorka za odabir ispitanika. Uzorak čini 75 ispitanika, studenata nastavničkog modula 1. godine diplomskog studija (kroatistika, anglistika, germanistika, talijanistika, povijest, povijest umjetnosti i filozofija). Budući da studenti 1. godine diplomskog studija vrlo brzo izlaze na tržište rada kao odgojno-obrazovni djelatnici, važno je prikupiti i analizirati njihova mišljenja i stavove o obrazovanju odraslih kako bismo mogli bolje razumjeti njihovo stajalište o važnosti cjeloživotnog učenja u njihovoj budućoj profesiji. Ovi podaci mogu pružiti vrijedne informacije za oblikovanje politika i strategija koje će unaprijediti obrazovne sustave i potaknuti dugoročni razvoj nastavnčkih kompetencija.

Instrument

Za potrebe ovog istraživanja postavljeno je 5 pitanja esejističkog tipa. Pitanja koja su kreirana u svrhu ovog istraživanja odnose se na pokušaj definiranja obrazovanja odraslih, procjenu razvijenosti obrazovanja odraslih u RH, mjere koje treba poduzeti u cilju unapređenja prepoznatljivosti i kvalitete obrazovanja odraslih u RH, učestalosti spominjanja sadržaja iz obrazovanja odraslih na matičnom studiju te predviđanja o budućnosti obrazovanja odraslih u RH. Studenti su na ova pitanja odgovarali sukladno vlastitom nahođenju.

Postupak

Studentima je omogućena dragovoljnost i povjerljivost sudjelovanja u istraživanju. Nositeljica jednog od pedagoških kolegija na nastavničkom modulu, prof. dr. sc. Anita Zovko, distribuirala je pitanja na početku svoje nastave (zadnji tjedan nastave u ljetnom semestru 2023./24. godine) i zamolila studente da iskreno odgovore na postavljena pitanja. Studenti su za odgovore na postavljena pitanja imali 30 minuta vremena.

Obrada i analiza podataka

Obrada i analiza podataka u ovom istraživanju temeljila se na odgovorima ispitanika na pet esejističkih pitanja koja se odnose na obrazovanje odraslih u Hrvatskoj. Za analizu esejskih odgovora korištena je kvalitativna tematska analiza koja je uključivala nekoliko ključnih faza. Prvo je provedeno inicijalno čitanje svih odgovora kako bi se stekao opći uvid u sadržaj, čime je omogućeno prepoznavanje početnih tema i obrazaca unutar podataka. Nakon toga, uslijedila je identifikacija ključnih tema i koncepata koji se pojavljuju u odgovorima. Na temelju tih početnih identifikacija razvijen je sustav kodiranja koji je omogućio kategorizaciju odgovora prema specifičnim temama.

Kodiranje odgovora provedeno je u dvije razine. Prva razina podrazumijevala je deskriptivno kodiranje, koje je uključivalo identifikaciju osnovnih tema i koncepata u odgovorima. Druga razina obuhvatila je interpretativno kodiranje, pri čemu je analiza išla dublje, pokušavajući razumjeti značenje i implikacije identificiranih tema. Ovaj postupak omogućio je razjašnjavanje ne samo osnovnih stavova ispitanika, nego i konteksta u kojem su ta mišljenja oblikovana. Nakon što su odgovori kodirani, slični su kodovi grupirani u šire tematske cjeline, čime je omogućena daljnja integracija podataka u koherentne skupine. Posebna pažnja posvećena je analizi važnosti obrazovanja odraslih za buduće nastavnike, što je omogućilo prepoznavanje ključnih aspekata ovog obrazovnog segmenta u kontekstu pedagogije. Na kraju, provedena je analiza frekvencija pojedinih tema, kako bi se omogućila dodatna kvantifikacija i interpretacija učestalosti

određenih stavova. Ovaj metodološki pristup omogućio je detaljno razumijevanje stavova ispitanika, u kombinaciji s dubljom analizom značenja koje ti stavovi imaju za obrazovanje odraslih i obrazovanje uopće.

Rezultati istraživanja

Definiranje obrazovanja odraslih

Analizom odgovora na prvo pitanje, koje je zahtijevalo definiranje obrazovanja odraslih, uočene su značajne sličnosti među ispitanicima. Većina studenata definira obrazovanje odraslih kao proces koji se povezuje s osobama u dobi od 30 do 60 godina. Odgovori sugeriraju da se obrazovanje odraslih često smatra načinom „nadoknade propuštenih znanja i vještina“ koje je osoba trebala steći tijekom svog formalnog obrazovanja ili kao „mogućnost za stjecanjem novih znanja i vještina potrebnih za prekvalifikaciju“. Ovakvi odgovori upućuju na uvriježeno mišljenje da obrazovanje odraslih prvenstveno ima funkciju kompenzacije za „propušteno znanje“, što uključuje prekid obrazovanja, nedostatak relevantnih vještina ili neučinkovitost prošlih obrazovnih sustava koji nisu nužno pratili promjene u društvu i tehnologiji. Tek je jedan ispitanik obrazovanje odraslih vidio kao kontinuum obrazovanja koje podrazumijeva „svaki tečaj/edukaciju/kurs koji odrasli mogu upisati kako bi proširili svoje kompetencije u određenom području“. Također, tek je jedan ispitanik prepoznao vrijednost obrazovanja odraslih smatrajući da „obrazovanje odraslih predstavlja nadopunu znanja i učenje koje nikada ne bi trebalo prestati“.

Isto tako, svi ispitanici obrazovanje odraslih interpretiraju kroz prizmu profesionalne funkcije budući da su odgovori bili usmjereni k prekvalifikacijama zanimanja ili, pak, prema dodatnom osposobljavanju za određeni posao. Ono što nedostaje u njihovim odgovorima jest prepoznavanje obrazovanja odraslih kao sredstva za osobni rast, zadovoljavanje individualnih interesa ili jačanje socijalnih veza. Time se pokazuje uska perspektiva prema kojoj se obrazovanje odraslih percipira prvenstveno kao alat za radnu integraciju, dok su njegovi širi socijalni i individualni aspekti zanemareni.

Mišljenja studenata o razvijenosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj

Analiza odgovora na pitanje o razvijenosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj otkrila je različita mišljenja ispitanika. Dvadeset studenata izjavilo je da nisu sigurni u to je li sustav obrazovanja odraslih u Hrvatskoj dovoljno razvijen, što ukazuje na određenu neinformiranost ili nesigurnost u procjeni prepoznatljivosti obrazovanja odraslih.

S druge strane, manjina ispitanika, njih 10, smatra da je obrazovanje odraslih u Hrvatskoj razvijeno, navodeći široku ponudu programa, edukacija, tečajeva i seminara. Ipak, čak i oni koji prepoznaju raznolikost ponuđenih programa, ističu da postoji potreba za inovacijama u metodama i pristupima rada. Smatraju da bi bolja pedagoško-psihološko-metodičko-didaktička osmišljenost ovakvih programa mogla programe učiniti „atraktivnijima“, što bi moglo doprinijeti većem sudjelovanju odraslih u obrazovnom procesu. Ovi rezultati sugeriraju kako, unatoč dostupnosti različitih oblika obrazovanja odraslih, postoje značajne mogućnosti za unapređenje prakse i kvalitete rada.

Rezultati pokazuju da većina studenata nastavnčkog modula, njih čak 45, smatra kako obrazovanje odraslih u Hrvatskoj nije adekvatno razvijeno. Kao ključne razloge navode izostanak javne rasprave o ovoj temi te prisutnost stigmatizacije osoba uključenih u takve obrazovne procese. Primjerice, jedan ispitanik ističe: „*Mislim da se na obrazovanje odraslih često ne gleda na*

pozitivan način jer se od odraslih očekuje da sve znaju i na njima je da rade i da se brinu za obitelj, a ne da se ponovno obrazuju.“

Značajan dio ispitanika povezuje nedostatak razvijenosti obrazovanja odraslih s uvriježenim društvenim stavom da je obrazovanje prvenstveno namijenjeno mladima. Ova percepcija ogleđa se u izjavi jednog ispitanika: „Mislím da se općenito gleda na obrazovanje kao nešto što se mora završiti u određenom roku. Obrazovanje je za mlade, a na odraslima je da rade bez obzira na stupanj obrazovanja i propuštene prilike. To je to i nema povratnih šansi.“

Ovi odgovori ukazuju na duboko ukorijenjene društvene norme i stereotipe o obrazovanju, koji mogu predstavljati prepreku većoj uključenosti odraslih u procese cjeloživotnog učenja. Osim što ukazuju na nužnost promjene percepcije o obrazovanju odraslih, rezultati naglašavaju važnost promocije ideje cjeloživotnog učenja kao kontinuiranog procesa koji se ne završava u mladosti, već ostaje relevantan tijekom cijelog života.

Mjere potrebne za unapređenje obrazovanja odraslih u Hrvatskoj

Rezultati istraživanja pokazuju da 34 ispitanika smatra kako je potrebno uložiti značajnije napore prema uklanjanju stigme vezane uz obrazovanje odraslih te povećati društvenu svijest o važnosti cjeloživotnog učenja. Kao ključnu strategiju predlažu financijsko ulaganje u ciljne marketinške kampanje koje bi promovirale koncept cjeloživotnog učenja i obrazovanja u odrasloj dobi. Te bi kampanje trebale uključivati promociju obrazovnih ustanova, programa za obrazovanje odraslih te pozitivna iskustva i zadovoljstvo korisnika, čime bi se dodatno osnažilo povjerenje i interes javnosti.

Nekolicina ispitanika, njih troje, istaknula je potrebu za otvaranjem većeg broja ustanova za obrazovanje odraslih, s posebnim naglaskom na manje razvijene sredine gdje logističke prepreke trenutno ograničavaju pristup obrazovnim mogućnostima.

Osam ispitanika naglasilo je važnost priznavanja obrazovanja odraslih kao dijela radnog staža, čime bi se potaknulo sudjelovanje nezaposlenih osoba, omogućavajući im akumulaciju radnog iskustva tijekom procesa obrazovanja.

Petero ispitanika prepoznalo je važnost informiranja građana o dostupnosti vaučera za besplatne obrazovne programe, namijenjenih osobama koje su završile formalno obrazovanje ili su trenutno nezaposlene.

Šestero ispitanika smatra kako je nužno unaprijediti andragoške kompetencije predavača kako bi se osigurala bolja kvaliteta programa obrazovanja odraslih. Bolja osposobljenost predavača mogla bi povećati zadovoljstvo korisnika, što bi doprinijelo većoj participaciji i ponovnom uključivanju polaznika u sustav obrazovanja.

Svi ovi odgovori ukazuju na potrebu za integriranim pristupom razvoju obrazovanja odraslih, uključujući ulaganje u promociju, infrastrukturu, financijske poticaje i jačanje kompetencija predavača. Time bi se obrazovanje odraslih moglo učiniti dostupnijim, atraktivnijim i učinkovitim u odgovorima na potrebe suvremenog društva i tržišta rada.

Učestalost sadržaja na temu obrazovanja odraslih na matičnim studijima

Od ukupno 75 studenata, samo njih 32 izjavilo je da su tijekom studija unutar određenih kolegija raspravljali o konceptu cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih, pri čemu je naglasak bio na stručnim usavršavanjima. Ovaj podatak ukazuje na to da se cjeloživotno učenje i obrazovanje

odraslih ne tematiziraju sustavno u svim studijskim smjerovima, već se spominju fragmentarno u okviru specifičnih konteksta. Na temelju toga, može se zaključiti kako se i dalje ne pridaje dovoljan značaj temeljnim kompetencijama cjeloživotnog učenja, među kojima je i učiti kako učiti. Studenti koji su sudjelovali u ovom istraživanju nalaze se na razini obrazovanja na kojoj se od njih očekuje visoka razina samostalnosti i odgovornosti, kao i važnost primjene samousmjerenog učenja. U tom kontekstu, profesori na visokoškolskim institucijama imaju odgovornost dodatno poticati vrijednosti samostalnog i samousmjerenog učenja među studentima, kao i cjeloživotnog učenja, kako bi im omogućili pravovremeno usvajanje ključnih kompetencija potrebnih za rad u dinamičnom obrazovnom okruženju. Sustavnija edukacija o konceptima cjeloživotnog učenja omogućila bi studentima bolje razumijevanje njegove važnosti za osobni razvoj i profesionalni kontekst.

Zanimljivo je da je većina studenata koji su se susreli s ovim temama istaknula kako su o njima slušali prvenstveno na kolegijima matičnog studija kroatistike. Ovaj podatak otvara pitanja o razlici u naglascima i prioritetima unutar izvedbenih planova različitih studijskih programa, pri čemu bi detaljnija analiza mogla otkriti razloge zašto su određeni programi, poput kroatistike, spremniji uvesti cjeloživotno učenje i obrazovanje odraslih kao relevantne teme.

Predviđanja o budućnosti obrazovanja odraslih

Što se tiče predviđanja ispitanika o budućnosti obrazovanja odraslih, većina studenata, njih čak 70, izrazila je optimizam, predviđajući svijetlu budućnost razvoja obrazovanja odraslih. Argumenti za ovu pozitivnu procjenu temelje se na nekoliko ključnih čimbenika, pri čemu se posebno ističu tehnološki i ekonomski napredak. Ispitanici vjeruju da će porast digitalne pismenosti omogućiti šire uključivanje građana u cjeloživotno učenje, osobito putem virtualnih platformi za obrazovanje. Usto, mnogi su istaknuli kako razvoj tehnologije i dostupnost *online* alata mogu pružiti fleksibilnije pristupe obrazovanju odraslih, što će ga učiniti dostupnijim široj populaciji, uključujući one koji se suočavaju s vremenskim, geografskim ili financijskim ograničenjima. Studenti nastavničkog modula smatraju da će ubrzane promjene u globalnom tržištu rada također igrati ključnu ulogu, potičući pojedince da se kontinuirano obrazuju kako bi pratili zahtjeve modernog radnog okruženja.

Manjina ispitanika, njih 5, naglasila je kako obrazovanje odraslih nema perspektivnu budućnost budući da obrazovanje odraslih ovisi o institucionalnim i državnim poticajima. Smatraju da je država glavni akter koji treba inicirati popularnost obrazovanja odraslih, a to ne čini.

Rasprava i zaključak

Rezultati istraživanja jasno ukazuju na različite percepcije i razinu informiranosti studenata nastavničkih usmjerenja o obrazovanju odraslih u Republici Hrvatskoj. Većina ispitanika prepoznaje obrazovanje odraslih kao proces usmjeren na nadoknadu propuštenog znanja i vještina, ali nedovoljno ga povezuje s osobnim i društvenim aspektima razvoja. Ovakva percepcija odražava dominantan narativ prema kojem je obrazovanje prvenstveno vezano uz formalne okvire i radnu integraciju, dok širi koncept cjeloživotnog učenja, koji uključuje i osobni rast, ostaje u sjeni.

Posebno zabrinjava činjenica da samo 32 ispitanika navodi da su se tijekom studija susreli s temama vezanim uz obrazovanje odraslih, što ukazuje na fragmentiranu implementaciju ovih tema u predavačkoj nastavi. Ova situacija otvara prostor za unapređenje izvedbenih programa nastavničkih studija, koji bi trebali osigurati sustavno razumijevanje cjeloživotnog učenja kao ključnog elementa u radu odgojno-obrazovnih djelatnika.

Pozitivni aspekti istraživanja ogledaju se u optimizmu studenata vezanom uz budućnost obrazovanja odraslih. Velika većina ispitanika ističe kako tehnološki i ekonomski napredak otvaraju nove mogućnosti za unapređenje cjeloživotnog učenja, posebice kroz digitalne platforme koje omogućuju fleksibilnost i pristupačnost obrazovanja. Ipak, ovakve promjene zahtijevaju snažnu institucionalnu podršku, uključujući razvoj andragoških kompetencija predavača, povećanje financijskih ulaganja i promociju obrazovanja odraslih kao vrijednog segmenta cjeloživotnog obrazovanja.

Ovo istraživanje istaknulo je ključne izazove i potencijale obrazovanja odraslih u Hrvatskoj. S jedne strane, rezultati ukazuju na potrebu za unapređenjem nastavničkih programa i osnaživanjem andragoških kompetencija, dok s druge strane prepoznaju značaj tehnoloških inovacija i društvenih promjena koje omogućuju širu dostupnost obrazovnih programa za odrasle. Unapređenje obrazovanja odraslih zahtijeva koordinirani napor obrazovnih institucija, zakonodavnih okvira i društvene zajednice kako bi se uklonile postojeće prepreke, povećala uključenost odraslih u obrazovne procese i ostvario puni potencijal cjeloživotnog učenja za razvoj pojedinca i društva u cjelini.

Literatura

1. Batarelo Kokić, I. i Blažević, I. (2022). Profesionalizacija nastavničke struke i aspekti profesionalnog razvoja nastavnika. U D. Luketić (ur.), *Ogledi o nastavničkoj profesiji* (str. 45–68). Zadar: Sveučilište u Zadru.
2. Blaschke, L. M. (2021). The dynamic mix of heutagogy and technology: Preparing learners for lifelong learning. *British Journal of Educational Technology*, 52(4), str. 1629–1645.
3. Cendon, E. (2018). Lifelong learning at universities: Future perspectives for teaching and learning. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 7(2), str. 81–87.
4. Dave, R. H. (1975). *Reflections on Lifelong Education and the School: Brief Papers and Notes Containing Some Thoughts on the Theory and Application of Lifelong Education as Seen in the Context of School Curriculum, Adult Education and Similar Areas*. UNESCO.
5. Dubovicki, S., Jukić, R. i Topolovčan, T. (2022). Izazovi nastavničkog poziva u budućnosti. *Ogledi o nastavničkoj profesiji*, str. 158–178.
6. Endres, T., Leber, J., Böttger, C., Rovers, S. i Renkl, A. (2021). Poboljšanje cjeloživotnog učenja poticanjem studentskih strategija učenja na sveučilištu. *Učenje i poučavanje psihologije*, 20 (1), str. 144–160.
7. European Commission (2021). Education and Training Monitor 2021 – Croatia. Publications Office of the European Union, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/870167>.
8. Europska unija (2018). *Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning* (2018/C 189/01). Official Journal of the European Union, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)).
9. Filipović, D. (1971). *Permanently obrazovanje – suština i konsekvence*. Leskovac: Naša reč.
10. García-Toledano, E., Gracia-Zomeño, A., Farinho, P. i Picado, L. M. C. M. (2023). Analyzing Teachers' Perception of the Development of Lifelong Learning as Personal, Social and Learning to Learn Competence in University Students. *Education Sciences*, 13(11), str. 1–18.
11. Hoyle, E. (1975). *Professionalism, professionalism and control in teaching*. Open University Press.
12. Klapan, A., Vrcelj, S. i Kušić, S. (2008). Cjeloživotno učenje i održivi razvoj–potreba redizajniranja odgojno-obrazovnih programa. U V. Uzelac i L. Vujičić (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj* (str. 287–292). Rijeka: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

13. Klapan, A., Rafajac, B. i Rončević, N. (2009). Stavovi studenata preddiplomskog studija pedagogije Sveučilišta u Rijeci spram cjeloživotnog učenja. U M. Matijević i T. Žiljak (ur.), *Neformalno obrazovanje i informalno učenje odraslih (Non-Formal Adult Education and Informal Adult Learning)* (str. 107–120). Hrvatsko andragoško društvo.
14. Matković, T. i Jaklin, K. (2021). Pokazatelji sudjelovanja u obrazovanju odraslih u RH: nalazi recentnih europskih istraživanja. *Andragoški glasnik: Glasilo Hrvatskog andragoškog društva*, 25(1-2 (41)), str. 39–66.
15. OECD (2018). *Teaching and Learning International Survey (TALIS) 2018: Results (Volume I)*. OECD Publishing, <https://doi.org/10.1787/1d0bc92a-en>.
16. Švraka, A. (2022). Profesionalni razvoj nastavnika. *Naša škola*, 271(101), str. 5–17.
17. Tot, D. i Klapan, A. (2008). Ciljevi stalnoga stručnog usavršavanja: mišljenja učitelja. *Pedagogijska istraživanja*, 5(1), str. 60–69.
18. Tot, D., Klapan, A. i Kušić, S. (2008). Planiranje i programiranje stalnog stručnog usavršavanja učitelja. Znanstveno-stručni skup: *Kontroverze suvremene pedagogije i praksa odgoja i obrazovanja*. Mostar.
19. UNESCO (2020). *The Lifelong Learning approach: implications for education policy in Latin America and the Caribbean*. UNESCO.
20. Zakon o obrazovanju odraslih, Narodne novine, NN 144/21 (2021).
21. Žiljak, T., Matković, T., Jaklin, K., Farnell, T. i Novoselec, I. (2023). *Unaprjeđenje pravičnosti i uključivosti obrazovanja odraslih u Hrvatskoj: analiza i preporuke za javne politike*. Institut za razvoj obrazovanja.